

Marián Béla

Érzelmi és ideológiai dimenziók a középiskolások pártválasztásaiban

1996. május 20. és június 10. között a Minoritás Alapítvány Kisebbségkutató intézete egy kérdőíves felmérést készített 2600 végzős középiskolás körében. A minta kialakításánál arra törekedtek a kutatók, hogy a kérdőív kitöltői a települések és az iskolai osztályok típusa szerint jól reprezentálják valamennyi középiskolát. A kérdőív számos kérdéskört ölelt át a fiatalok politikai ismereteitől nemzeti identitás tudatuk felmérésiig. A kutatás legfontosabb eredményeit Szabó Ildikó és Örkény Antal több publikációban ismertette, illetve folyamatosan ismerteti. Ezek taglalására itt most nincs mód, a jelen összefoglaló arra szorítkozik, hogy feltárjon néhány összefüggést a fiatalok pártválasztásai és politikai érzelmei, illetve ideológiai beállítódásai között.

A kérdőív egyik blokkjában arra kérték a végzős középiskolásokat, hogy nyilatkozzanak 35 dologról, szeretik azokat vagy sem. A 35 politikai töltést (is) hordozó item tudatosan nagyon vegyes volt (pártelnökök neveit, népneveket, politikai intézményeket és fogalmakat stb. tartalmazott a kérdőív részlet). A 35 item, válaszok együttjárásai alapján 10 faktorba rendeződik:

- A „hatalom” a faktor a legfontosabb közhatalmi funkciók, illetve az ezeket jelenleg betöltő személyek megítélése alapján rajzolódik ki. Az MSZP támogatói körében ezek általában pozitív érzéseket váltanak ki, míg az ellenzéki pártok híveinek körében általában negatívát.
- Az „intézmények” faktorba politikai intézmények kerültek, a szakszervezet, a helyi önkormányzat és a kormány, de szerepe van a faktorban a „politikusk” és a „választásnak” is.
- A „pártelnökök” faktort Lezsák Sándor, Giczy György és Csurka István megítélése alakítja nagy súllyal, de szerepet játszik benne Orbán Viktor és Pető Iván is. Ugyanakkor Horn Gyulát, mint a hatalom birtokosát, illetve megjelenítőjét ítélik meg a fiatalok, és Torgyán József megítélése is más faktorba került. Azaz nem egyszerűen a vezető pártpolitikusok iránti általános érzelmek jelennek meg a faktorban. Maga a „politikus” fogalma sem játszik szerepet a faktorban.
- A „radikalizmus” faktor Torgyán József és a „sztrájk” által kiváltott érzelmek alapján rajzolódik ki. Ez azt jelenti, hogy Torgyán József azért nem került közös faktorba a többi pártelnökkel, mert a fiatalok fejében radikális tiltakozó akciók asszociálódnak hozzá. A faktor alakításában egyébként Orbán Viktor megítélése is nagy súllyal vesz részt.
- A sztrájk a „lázadás” faktorban is nagy pozitív súllyal van jelen, míg az „engedelmes-ség”, a „vallás” és a „magyarok” negatív súllyal. Ugyancsak negatív súlya van a faktorban az „1956-os” felkelésnek is. Ez azt mutatja, hogy forradalmunk sok fiatal számára sokkal inkább valamiféle kényszerű ünnepséget jelent, mint a szabadságot.
- Az ’56-os felkelés a „rendszer váltás” faktorban pozitív súllyal van jelen, hiszen a Szent Koronával együtt mintegy szimbolizálja azt. A faktor alakításában részt vesz a liberalizmus, a kapitalizmus és Göncz Árpád megítélése is. Ennek többek között az a magyarázata, hogy a faktor átlaga az SZDSZ híveinek körében veszi fel a legpozitívabb értéket.

- A 35 item között 8 népnév is szerepelt. Az „idegenek” faktorban ezek közül öt játszik szerepet: a románok, a cigányok, a szlovákok, az oroszok és a zsidók.
- Az amerikaiak és a franciák a pénzzel kerültek egy faktorba, melyet „gazdagság”-ként címkézhetünk.
- Végül a klasszikus politikai pólusok is megjelentek egy-egy faktor képében. A „baloldal”-hoz a szocializmus és a kommunizmus tartozik, de alakításában szerepet kap a szakszervezet is. A „jobboldal”-hoz maga a jobboldal és a konzervativizmus tartozik.

A kérdőíven szerepelt 26 erősen politikai töltetű állítás is, melyről azt kellett megmondaniuk a válaszadóknak, hogy mennyire értenek velük egyet. A 26 állítás 8 ideológiai csomópont köré rendeződik a középiskolások fejében:

- Az „antipolitika” faktorba négy politikaellenes állítás került. Pl.: „A politikának nincsen semmi haszna.”
- A „fogamzás” faktorba öt, a nemi erkölcsöt és a terhesség megszakítást érintő kijelentés került. A faktor átlaga a gyakori templomba járóknál, illetve a KDNP híveinél veszi fel a legnagyobb pozitív értéket, és SZDSZ és az MSZP támogatóinál negatív.
- A „nemzeti büszkeség” faktorba négy olyan kijelentés került, mint például ez: „Az ember csak büszke lehet arra, hogy magyarnak született”.
- A „homoszex” faktor pozitív értékei azt jelzik, hogy az illető homofób.
- A „xenofóbia” faktor akkor pozitív, ha valaki egyetért az ilyen kijelentésekkel: „Nem lenne szabad annyi idegent beengedni az országba”.
- Még további három faktor különült el, melyeknek a „jogállam”, a „kiskapu”, és a „szolidaritás” címkéket adtuk.

Az elemzés következő fázisában diszkriminancia-analízis segítségével megpróbáltuk elkülöníteni az egyes pártok szavazótáborait. Az érzelmi faktorok alapján a megkérdezettek 41 százalékanak pártválasztását klasszifikálta helyesen az algoritmus. Az ideológiai faktorok alapján viszont csak 28 százalékos volt a „siker”. Ha együttesen vonjuk be mind a 18 faktort az analízisbe, akkor sem emelkedik 46 százalék fölé a sikeresen klasszifikált esetek száma. Válaszmintázataik alapján a pártpreferencia nélküliek, illetve a Fidesz és az FKgP hívei keverednek a legjobban más pártok híveivel, a legpontosabban pedig a KDNP, a MIÉP, a Munkáspárt és az MSZP hívei azonosíthatók. Ez azt mutatja, hogy a két legtámogatottabb párt tábora nagyon nem homogén. Talán azért nem, mert sokan „divatból”, egyfajta csoportnyomás hatására választják ezeket a pártokat a középiskolákban, és nem politikai érzelmeik, ideológiai irányultságuk alapján. A kevésbé támogatott, ugyanakkor ideologikus pártok támogatóit viszont eléggé egységes politikai ízlésvilág jellemzi.

A gimnáziumok, a szakközépiskolák és a szakmunkásképző nézeteket nagyon eltérő politikai érzelmi klíma és ideologikus beállítottság jellemzi. Válaszmintázataik alapján 76 százalékos biztonsággal lehet azonosítani a három iskolatípus hallgatóit. Ugyanakkor a három iskolatípusban jellegzetes különbségek láthatóak a pártok támogatottságában. Az FKgP-nek például alig vannak hívei a gimnáziumokban. Ennek annyira erős a hatása, hogy ha az iskolatípust is bevonjuk a diszkriminancia analízis independens változói közé, akkor az FKgP hívei jól elkülönülnek a többi párt táborától.